

rijksuniversiteit
groningen

Coalitievoorspelling

*PVV, VVD, NSC, BBB &
GLPvdA, VVD, NSC, D66, BBB*

Afdeling Sociologie, Rijksuniversiteit Groningen

Liza van den Enk
Jelmer Draaijer
Jacob Dijkstra
Frans Stokman

8 januari 2024

<u>Inleiding</u>	2
<u>Duiding van de voorspellingen</u>	2
<u>Standpunten</u>	3
<u>Methoden</u>	3
<u>Onderwerpen</u>	5
<u>Resultaten</u>	6
<u>REX Decide Model</u>	6
<u>Akkoorden voorspelling coalitie 1: PVV, VVD, NSC, BBB</u>	6
<u>Akkoorden voorspelling coalitie 2: GLPvdA, VVD, NSC, D66, BBB</u>	9
<u>Vergelijking coalities</u>	13
<u>Bijlage 1: positie en belang van de verschillende partijen op de issues</u>	15
<u>Issue 1: Nederland moet zich inzetten voor het klimaat, ook als andere landen dit niet doen</u>	15
<u>Issue 2: Het bouwen van woonwijken op landbouwgrond moet makkelijker worden</u>	16
<u>Issue 3: Minimumloon moet omhoog naar 16 euro</u>	17
<u>Issue 4: Eigen risico moet worden afgeschaft</u>	18
<u>Issue 5: Aantal vreemdelingen</u>	19
<u>Issue 6: Er moet meer samenwerking komen binnen de Europese Unie</u>	20
<u>Issue 7: De belasting op vermogen boven de 57.000 euro moet omhoog</u>	21
<u>Issue 8: Stikstofreductie in 2035: omgevingswaarden voor stikstofreductie</u>	22
<u>Issue 9: Energie moet duurzamer, ook als de energierekening dan duurder wordt</u>	23
<u>Issue 10: De overheid moet minder geld uitgeven aan bedrijven om duurzamer te worden</u>	24

Inleiding

Voor u ligt de voorspelling van de akkoorden van de coalitieonderhandelingen volgend op de Tweede Kamerverkiezingen van november 2023. Het is de zevende keer dat we op deze manier het akkoord van de coalitieonderhandelingen voorspellen. Ten tijde van onze vorige voorspelling (in 2021) stond er een drietal aandachtspunten centraal, die het voorspellen van de onderhandelingsakkoorden moeilijker maakten. Dit waren de campagnefocus op de coronacrisis, het grote aantal aan de verkiezingen deelnemende partijen en de vertrouwensschending veroorzaakt door het uitlekken van de notitie van de verkenners. Ondanks deze moeilijke omstandigheden hebben we destijds voorspeld dat de coalitie “VVD+D66+CDA+CU” uit elkaar zou vallen op het onderwerp migratie. Dit correct voorspelde feit maakt dat er nu, slechts 2,5 jaar later, een nieuwe coalitie gevormd mag worden. En daar hoort natuurlijk van onze kant ook een nieuwe voorspelling bij.

In deze uitgave richten wij ons op twee meerderheidscoalities. Allereerst die van **PVV, VVD, NSC & BBB**. Deze coalitie is op het moment van schrijven in de verkennende fase, en in deze beginfase willen wij al een voorspelling doen van het akkoord van de onderhandelingen tussen de betrokken partijen. Ten tweede de coalitie van **GLPvdA, VVD, NSC, D66 & BBB**. Deze coalitie is in de media nog weinig naar voren gekomen, maar biedt een goede optie als meerderheidscoalitie in zowel de Eerste als Tweede Kamer.

Duiding van de voorspellingen

De fragmentatie van partijen zoals deze in 2021 te zien was, is bij de verkiezingen in 2023 gedeeltelijk verminderd. Desalniettemin is er nog steeds sprake van een historisch gezien grote versplintering van het partijpolitieke landschap, met vijftien partijen in de Tweede Kamer, waarvan er zeven slechts drie of minder zetels hebben en nog eens vier partijen tussen de vijf en negen zetels scoren. Ook zijn er maar liefst vier partijen met tussen de twintig en zevenendertig zetels. Om een meerderheidscoalitie te vormen, zullen er dus meerdere partijen samen moeten werken, en door de zetelverdeling over dit grote aantal partijen is er een groot aanbod aan mogelijke coalities. Dit maakt dat de voorspelling van een bepaalde coalitie met veel onzekerheid omgeven is. Het tweede punt dat het voorspellen lastig maakt, is dat de twee grootste partijen, PVV en GLPvdA, vooralsnog geen mogelijkheid zien om samen een coalitie te vormen. Een meerderheidscoalitie met de drie grootste partijen is dan ook geen mogelijkheid. Een derde voor de voorspellingen complicerende factor is het feit dat slechts zeven partijen hun partijprogramma hebben laten doorrekenen door het CPB. Deze zeven

partijen vormen samen bovendien geen meerderheidscoalitie in de Kamer. Gebruikmaking van de doorrekeningen van het CPB, zoals we in vorige voorspellingen steeds hebben gedaan, is dit jaar dan ook niet mogelijk. Wat de rechtse coalitie van de vier partijen betreft, rijst nog een bijzondere kwestie. Voordat de onderhandelingen überhaupt kunnen beginnen, moeten partijen het eerst eens worden over de mate waarin de door de PVV ingenomen standpunten met Grondwet en rechtstaat verenigbaar zijn. Feitelijk moet de PVV eerst zodanig geloofwaardige garanties aan de mogelijke coalitiepartners af weten te geven, dat zij de onderhandelingen over een nieuw kabinet met haar willen openen. Verenigbaarheid met Grondwet en rechtsstaat zijn dus “niet-onderhandelbare randvoorwaarden” die we niet mee kunnen nemen in ons onderhandelingsmodel. We rapporteren in dit verslag dan ook voorspellingen die ervanuit gaan dat partijen er op het punt van de rechtsstaat al uit zijn gekomen.

Wanneer blijkt dat deze vier partijen niet in staat zijn om samen een coalitie te vormen, is een realistisch alternatief de coalitie met meerderheden in beide kamers: **GLPvdA, VVD, NSC, D66 & BBB**. De tweede voorspelling in ons rapport richt zich dan ook op deze coalitie. In dit rapport zullen wij deze twee coalities met elkaar vergelijken en kijken waar zij met elkaar overeenkomen en van elkaar verschillen.

Standpunten

We hebben de *issues* die naar verwachting in de onderhandelingen centraal zullen staan gedistilleerd uit de verkiezingsprogramma's, de Stemwijzer en het Kieskompas. Aan de hand van deze hulpmiddelen hebben wij tien issues opgesteld, die belangrijke kernpunten vormen voor het te vormen beleid van de komende coalitie. Hierbij hebben we de standpunten van de zes grootste politieke partijen bekeken. De *power* die we partijen in de onderhandeling toekennen bepalen we op basis van de som van de zetels van de partijen die in aanmerking komen voor één van de twee coalities binnen de dataset. De zes partijen die we meenemen bezitten gezamenlijk 122 zetels in de Tweede Kamer. Voor de twee coalities die we in deze bijdrage analyseren hebben we het ‘regeerakkoord’ voorspeld.

Methoden

We kijken dus in dit verslag naar twee coalities. De coalitie die op dit moment (zij het heel voorzichtig) aan het onderhandelen is bestaande uit PVV, VVD, NSC & BBB, en de coalitie die in beide kamers een meerderheid zou hebben, namelijk GLPvdA, VVD, NSC, D66 & BBB. Deze

twee coalities bestaan in totaal uit zes partijen, die alle zes een verkiezingsprogramma hebben opgesteld en antwoord hebben gegeven op de stellingen van de Stemwijzer. We hoeven dus geen van deze partijen uit te sluiten op basis van gebrek aan informatie. Tabel 1 geeft weer wat de verdeling in power tussen deze partijen is. De power binnen een coalitie bepalen we niet rechtstreeks als het aantal zetels in de Tweede Kamer, maar als de tweedemachtswortel hieruit. Dit doen we op grond van onze ervaring met eerdere toepassingen van soortgelijke onderhandelingsmodellen, waarbij opvalt dat de power op het onderhandelingsresultaat onder partijen gelijkverdeel is dan het feitelijke zetelaantal.

Tabel 1: zetelverdeling en power van de partijen

Partij	Zetels	Power
PVV	37	0,65
VVD	24	0,52
NSC	20	0,48
BBB	7	0,28
GLPvdA	25	0,53
D66	9	0,32
<u>Totaal zetels</u>	<u>122</u>	

In tabel 2 is af te lezen dat op basis van de zes geanalyseerde partijen meerdere coalities te vormen zijn. In zowel de rechtse coalitie als de midden coalitie zou het mogelijk zijn om zonder de BBB te onderhandelen. Toch nemen we de BBB bij beide coalities mee in de analyse. Bij de rechtse coalitie komt zij in de media naar voren als mogelijke partner en hun standpunten sluiten goed aan bij met name de PVV. De BBB lijkt ook de partij te zijn die een brug kan slaan tussen PVV en NSC. De BBB steekt zijn belangstelling voor deze coalitie dan ook niet onder stoelen of banken. Bij de midden coalitie vormt de BBB een belangrijke factor in het vormen van een meerderheid in de Eerste Kamer, omdat zij daar 16 zetels bezet. Voor een meerderheid in de Eerste Kamer zijn 38 zetels nodig.

Tabel 2: mogelijke meerderheidscoalities en aantal zetels

Coalitie	Partijen	Zetels	
		<i>Tweede Kamer</i>	<i>Eerste kamer</i>
Rechts	PVV + VVD + NSC + BBB	88	30
Rechts <i>(zonder BBB)</i>	PVV + VVD + NSC	81	14
Midden	GL-PvdA + VVD + NSC + D66 + BBB	85	45
Midden <i>(zonder BBB)</i>	GL-PvdA + VVD + NSC + D66	78	29

Onderwerpen

Op basis van debatten in de aanloop naar de verkiezingen, de verkiezingsprogramma's, de Stemwijzer en het Kieskompas hebben we tien verschillende issues opgesteld. Deze issues zijn de punten waarvan wij verwachten dat ze belangrijk zullen zijn in de onderhandelingen. Tabel 3 geeft de issues weer en licht ze kort toe. De issues zijn divers, maar kunnen onderverdeeld worden in kleinere subgroepen. Issue 1, 8, 9 en 10 gaan over klimaatverandering en de gevolgen daarvan, issue 2, 3, 4 en 7 gaan over bestaanszekerheid en nivellering, en issue 5 en 6 gaan over migratie en internationale samenwerking.

Tabel 3: overzicht van de tien issues

Issues	Inhoud issues
1. Klimaat	Nederland moet zich inzetten voor het klimaat, ook als andere landen dit niet doen
2. Woningtekort	Het bouwen van woonwijken op landbouwgrond moet makkelijker worden
3. Minimumloon	Minimumloon moet omhoog naar 16 euro
4. Zorg	Eigen risico moet worden afgeschaft
5. Vreemdelingenbeleid	Aantal vreemdelingen
6. EU	Er moet meer samenwerking komen binnen de Europese Unie
7. Nivellering	De belasting op vermogen boven de 57.000 euro moet omhoog
8. Stikstof	Stikstofreductie in 2035: omgevingswaarden voor stikstofreductie
9. Duurzaamheid particulier	Energie moet duurzamer, ook als de energierekening dan duurder wordt
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven	De overheid moet minder geld uitgeven aan bedrijven om duurzamer te worden

Door het ontbreken van de doorrekening van het CPB bij veel partijen, ontbreken de kwantitatieve schalen die we bij eerdere voorspellingen gebruikten om de partijen te positioneren. De positie van partijen op verschillende issues hebben wij daarom dit keer vastgesteld op basis van hun verkiezingsprogramma's, en informatie uit de Stemwijzer en het Kieskompas, zie tabel 4. De posities zijn geschaald van 0 tot 100; de precieze positie van partijen is te vinden in bijlage 1.

Tabel 4: oorsprong van de data van de tien issues

Issues	Verkiezingsprogramma	Stemwijzer	Kieskompas
1. Klimaat	X		X
2. Woningtekort	X	X	
3. Minimumloon		X	
4. Zorg		X	
5. Vreemdelingenbeleid	X		
6. EU	X		
7. Nivellering		X	
8. Stikstof	X		
9. Duurzaamheid particulier	X		X
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven		X	

Resultaten

REX Decide Model

Aan de hand van het REX Decide Model zijn de onderhandelingen gesimuleerd. Het REX Decide model bepaalt aan de hand van de power, de positie op de issues (positie) en de waarde die partijen aan issues hechten (belang), welke partij op welk issue de onderhandeling wint. Daarnaast stelt het model vast wanneer partijen er over bepaalde issues niet uit gaan komen. Dit doet het model aan de hand van reeksen van bilaterale ruilen, waarbij partijen posities op voor hen minder belangrijke issues (gedeeltelijk) opgeven in ruil voor tegemoetkoming door anderen op voor hen belangrijke issues. We veronderstellen dat de onderhandelingen lopen in tien rondes. Als er in een ronde geen overeenstemming wordt bereikt, dan gaan we ervanuit dat de partijen gedeeltelijk teruggaan naar hun oorspronkelijke positie. Omdat geen enkel model alle voor de onderhandelingsakkoorden relevante factoren exact kan bepalen, werkt het REX Decide Model met een toevalsfactor, die binnen vooraf bepaalde grenzen het akkoord mede bepaalt. Het model genereert daarmee niet alleen een voorspeld (gemiddeld) akkoord, maar geeft ook een bandbreedte¹ aan waarbinnen, volgens het model, het werkelijke akkoord zal komen te liggen (zie voor verdere informatie over het REX Decide Model <https://stokman.org/decide-model.htm>).

Akkoorden voorspelling coalitie 1: PVV, VVD, NSC, BBB

De gemiddelden van de voorspelde akkoordscores voor de rechtse coalitie op de verschillende issues zijn weergegeven in tabel 5, samen met de door het model

¹ Onder bandbreedte verstaan we in dit rapport de bandbreedte van de posities van de partijen na de onderhandelingen in het model.

gegenereerde voorspelde bandbreedte en de winnaar per issue van het voorspelde akkoord (onderhandelingswinst). In tabel 6 staan de “betekenissen in woorden” van de akkoorden, waarmee een voorzichtige basis voor het regeerakkoord gevormd kan worden. De “onderhandelingswinst” van de partijen laat zien voor welke partij het voorspelde onderhandelingsakkoord het dichtst bij de eigen beginpositie ligt. VVD en NSC delen twee keer de winst op een issue, omdat het “akkoord” hier tussen de twee standpunten van de partij in lag. Daarnaast is te zien dat de PVV op drie onderdelen de onderhandelingen wint, de VVD op vier (waarvan twee gedeeld), NSC op drie (waarvan twee gedeeld) en de BBB op twee. De PVV wint op het kernissue van de partij, vreemdelingenbeleid. BBB wint op het kernissue van haar partij met het onderwerp stikstof. De onderliggende posities en belangen van partijen per issue zijn te vinden in bijlage 1. De voorspelde bandbreedte laat zien hoever de partijen aan het eind van de onderhandelingen nog van elkaar af zitten. Bij een bandbreedte van 20 zijn in onze ogen de verschillen onderling op te lossen. Een bandbreedte tussen de 20 en 40 levert moeilijkheden op, maar hoeft volgens ons geen breekpunt op te leveren. Een bandbreedte van boven de 40 betekent dat partijen heel ver van elkaar af liggen, ook na afronding van de onderhandelingen, waardoor er zich een mogelijk breekpunt voor de coalitie voordoet. Uit de onderstaande tabel valt af te lezen dat er bij het issue zorg een bandbreedte is van tussen de 20 en 40, en bij het issue *woningtekort* een bandbreedte van meer dan 40. Dit betekent dat zorg en vooral het woningtekort potentiële breekpunten zijn voor deze coalitie.

Tabel 5: voorspelde akkoorden van de onderhandelingen binnen de rechtse coalitie (PVV, NSC, VVD, BBB)

Issue	Voorspeld gemiddelde	Bandbreedte	Onderhandelingswinst
1. Klimaat	58,09	54,74-60,34	VVD, NSC
2. Woningtekort	44,41	17,34-59,55**	NSC
3. Minimumloon	64,49	62,90-66,00	PVV
4. Zorg	84,11	70,75-99,43*	VVD, NSC
5. Vreemdelingenbeleid	4,67	0,00-10,29	PVV
6. EU	70,83	70,04-72,06	VVD
7. Nivellering	43,44	40,00-46,46	VVD
8. Stikstof	30,26	27,78-33,58	BBB
9. Duurzaamheid particulier	22,51	20,39-25,55	BBB
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven	96,70	96,00-98,10	PVV

* = bandbreedte boven de 20, ** = bandbreedte boven de 40

Om dit inzichtelijker weer te geven is in figuur 1 en in tabel 7 te zien waar de verschillende partijen staan op het woningtekort-*issue*. Figuur 1 toont de door het model voorspelde ontwikkeling van de partijposities tijdens de onderhandelingen (over de verschillende onderhandelingsrondes die ons model simuleert). Tabel 7 geeft de initiële en voorspelde uiteindelijke posities van de partijen weer. Uit beide weergaven valt af te lezen dat volgens ons model de VVD en BBB ver bij elkaar vandaan en bij het gemiddelde vandaan liggen. Daarnaast kennen zij allebei aan dit *issue* een hoog belang toe, wat betekent dat ze het een belangrijk *issue* vinden waarop ze niet zomaar willen toegeven. Op dit *issue* lijkt het dus onwaarschijnlijk dat de coalitie eruit gaat komen, omdat de meningen te ver uit elkaar liggen en het belang te groot is.

Tabel 6: 'regeerakkoord' onderhandelingen rechtse coalitie (PVV, VVD, NSC, BBB)

Issue	Dichtst bij standpunt van partij
1. Klimaat	Nederland houdt zich aan het klimaatakkoord, voorzichtig kijken naar meer internationaal beleid.
2. Woningtekort	In principe niet op landbouwgrond bouwen, behalve als gemeenten en boeren dit tegen een compensatie willen.
3. Minimumloon	Minimumloon verhogen naar 16 euro.
4. Zorg	Bevriezen eigen risico, maximaal 150 euro per behandeling
5. Vreemdelingenbeleid	Aantal migranten naar 0.
6. EU	Versterking Europese Unie door versterking van de interne markt.
7. Nivellering	Belasting alleen als mensen echt rendement maken, niet op (kleine) spaarders.
8. Stikstof	Stikstofwet van tafel, opnieuw inrichten.
9. Duurzaamheid particulier	Rechtvaardige verdeling van klimaatkosten.
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven	Niet de taak van de overheid om bedrijven te verduurzamen.

Op dezelfde manier kunnen we kijken naar het *issue zorg*, weergegeven in tabel 8 en figuur 2. Hierbij liggen de PVV en NSC verder van elkaar af, maar de afstand tot het gemiddelde is bij allebei ongeveer 15, in vergelijking met de 27 van het *issue woningtekort*.

Overeenstemming op dit *issue* heeft dus nog een kans van slagen, maar het zal wel een moeilijk punt worden bij de onderhandelingen.

Tabel 7: initiële en voorspelde partijposities op het issue woningtekort (voorspeld gemiddelde = 44,41)

Partij	Positie voor onderhandelingen	Positie na onderhandelingen	Afwijking van gemiddelde	Belang
PVV	10	44,37	0,04	80
VVD	80	59,55*	15,14	75
NSC	60	46,63	2,22	90
BBB	0	17,34*	27,07	80

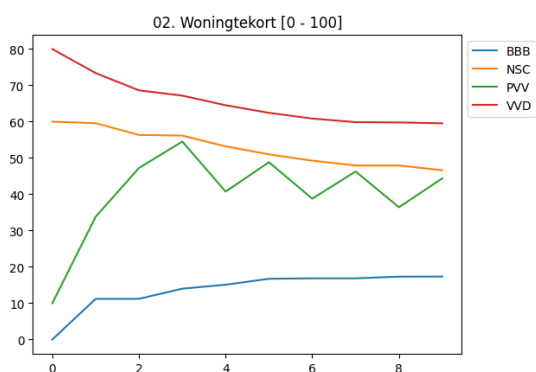
* = grote afwijking van het gemiddelde

Tabel 8: ligging partijen op issue zorg (voorspeld gemiddelde = 84,11)

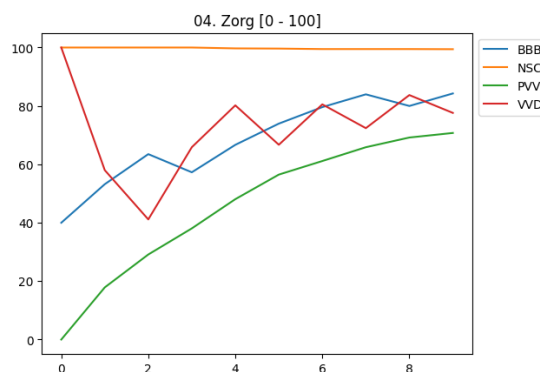
Partij	Positie voor onderhandelingen	Positie na onderhandelingen	Afwijking van gemiddelde	Belang
PVV	0	70,75*	13,36	60
VVD	100	77,61	6,50	20
NSC	100	99,43*	15,32	80
BBB	40	84,27	0,16	70

* = grote afwijking van het gemiddelde

Figuur 1: akkoorden woningtekort

Figuur 2: akkoorden zorg

Op basis van onze modelanalyse van de tien issues stellen we vast dat op het issue *zorg* een mogelijk onderhandelingsprobleem kan ontstaan. Het issue *woningtekort* is volgens onze analyse nòg problematischer en levert een mogelijk breekpunt op. De voorspelde akkoorden van de onderhandelingen op alle issues zijn weergegeven in tabel 5. Deze tabel biedt daarmee een voorspelling van de inhoud van het regeerakkoord van de rechtse coalitie met betrekking tot deze 10 issues.

Akkoorden voorspelling coalitie 2: GLPvdA, VVD, NSC, D66, BBB

De gemiddeldes van de voorspelde akkoordscores, gegenereerde voorspelde bandbreedte en de winnaar per issue van het voorspelde akkoord (onderhandelingswinst) zijn weergegeven in tabel 9. De onderliggende posities en belangen van partijen per issue zijn te vinden in bijlage 1. Uit onderstaande tabel valt af te lezen dat bij deze coalitie drie potentiële breekpunten zijn: woningtekort, duurzaamheid particulier en stikstof, waarbij de

nadruk ligt op het breekpunt stikstof. Daarnaast is uit de onderhandelingswinst af te lezen welke partijen welke issues winnen. GLPvdA delen twee keer de winst op een issue en VVD en NSC delen één keer de winst. Daarnaast wint GLPvdA op drie onderdelen de onderhandelingen (waarvan twee gedeeld), de VVD op vier (waarvan één gedeeld), de NSC op twee (waarvan één gedeeld), D66 op twee (allebei gedeeld) en de BBB wint op één. Het issue stikstof ligt met een waarde van 70 te ver van een beginstandpunt van een partij af om een winnaar aan te kunnen wijzen. In tabel 10 is het voorspelde ‘regeerakkoord’ op basis van de voorspelde gemiddelden te zien.

Ook bij deze voorspelling hebben we de akkoorden van de verschillende partijen op de potentiële breekpunten weergegeven in een grafiek en een tabel. In figuur 3 en tabel 11 is te zien waar de verschillende partijen liggen op het issue *stikstof*. Uit de weergaven valt af te lezen dat GLPvdA, BBB en NSC afwijkende waarden van het gemiddelde hebben. Uit figuur 3 is af te lezen dat vooral GLPvdA en BBB ver bij elkaar vandaan en van het gemiddelde af liggen. Daarnaast kennen zij ook een hoog belang toe aan dit issue, wat betekent dat ze dit issue niet zomaar weg gaan geven. Omdat de standpunten op dit issue zo verschillen, is het onwaarschijnlijk dat deze coalitie er op dit issue uit gaat komen.

Tabel 9: voorspelde akkoorden van de onderhandelingen binnen de midden coalitie (GLPvdA, VVD, NSC, D66, BBB)

Issue	Voorspeld gemiddelde	Bandbreedte	Onderhandelingswinst
1. Klimaat	95,10	88,27-100,00	GLPvdA, D66
2. Woningtekort	54,51*	38,51-65,77	NSC
3. Minimumloon	55,13	34,97-69,16	BBB
4. Zorg	95,86	91,28-100,00	VVD, NSC
5. Vreemdelingenbeleid	41,86	40,00-44,00	VVD
6. EU	86,43	84,99-88,34	GLPvdA
7. Nivellering	46,10	42,92-49,57	VVD
8. Stikstof	68,73**	35,78-89,85	-
9. Duurzaamheid particulier	81,19*	69,37-96,86	VVD
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven	0,51	0,00-1,24	GLPvdA, D66

* = bandbreedte boven de 20, ** = bandbreedte boven de 40

Het issue *woningtekort* was niet alleen bij de vorige coalitie een potentieel breekpunt, maar is dat ook bij deze coalitie. In figuur 4 en tabel 12 is te zien dat de VVD en BBB ver van elkaar liggen, maar dat de bandbreedte rondom het gemiddelde nog weer te overzien is. In vergelijking met het issue *stikstof* is de afwijking van het gemiddelde hier niet groter dan 16, terwijl dit bij stikstof bijna 33 is. Ook hebben we te maken met iets lagere

Tabel 10: 'regeerakkoord' onderhandelingen midden coalitie (GLPvdA, VVD, NSC, D66, BBB)

Issue	Omschrijving op basis van partijstandpunt dichtst bij score
1. Klimaat	Nederland leidende rol in overdracht van duurzame technologie naar ontwikkelende landen, Nederland moet de Europese koploper worden wat betreft klimaat.
2. Woningtekort	Het bouwen op landbouwgrond moet niet makkelijker worden, maar op sommige plekken kan bouwen wel ten koste gaan van landbouwgrond. In dit geval krijgen boeren een compensatie.
3. Minimumloon	Minimumloon moet verhoogd voor bestaanszekerheid.
4. Zorg	Eigen risico gaat niet omhoog om zorgkostenstijging te voorkomen. Het eigen risico wordt niet meer in één keer betaald, maar per behandeling.
5. Vreemdelingenbeleid	Opvang in de regio voor vluchtelingen, arbeidsmigranten moeten bewijzen nodig te zijn.
6. EU	Uitbreiding Europese Unie, Europese Unie sterkere rol in de politiek, intern en extern.
7. Nivellering	Belasting alleen als mensen echt rendement maken, niet op (kleine) spaarders.
8. Stikstof	0,74 stikstofwaarde in 2035, kijken naar een nieuwe inrichting.
9. Duurzaamheid particulier	Belasting omlaag, energierekening zal ook omlaag gaan wanneer het duurzamer wordt
10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven	Ondernemers hebben geld nodig om te kunnen verduurzamen, dus er moet geld beschikbaar komen voor meer groene energie.

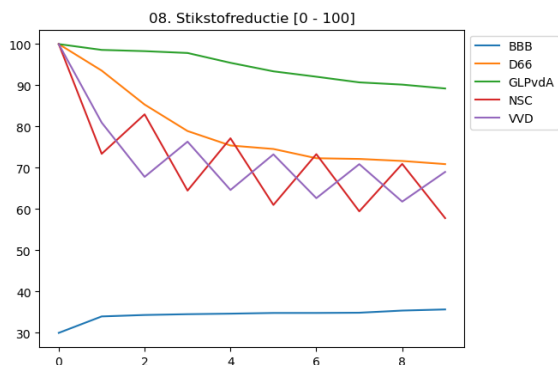
belangen. In figuur 5 en tabel 13 is het issue *duurzaamheid particulieren* weergegeven. Hierop wijken D66 en NSC van het gemiddelde af, maar ook hier is die afwijking niet groter dan 16 en zijn de belangen kleiner dan bij stikstof. Overeenstemming op zowel woningtekort als duurzaamheid particulieren heeft een kans van slagen, maar beiden zullen een moeilijk punt vormen bij de onderhandelingen.

Tabel 11: initiële en voorspelde partijposities op het issue stikstof (voorspeld gemiddelde = 68,73)

Partij	Positie voor onderhandelingen	Positie na onderhandelingen	Afwijking van gemiddelde	Belang
GLPvdA	100	89,85*	21,12	90
VVD	100	69,28	0,55	55
NSC	100	57,48*	11,25	30
D66	100	70,84	2,11	90
BBB	30	35,88*	32,85	100

* = grote afwijking van het gemiddelde

Figuur 3: akkoorden stikstof

Tabel 12: initiële en voorspelde partijposities op het issue woningtekort (voorspeld gemiddelde = 54,41)

Partij	Positie voor onderhandelingen	Positie na onderhandelingen	Afwijking van gemiddelde	Belang
GLPvdA	100	54,38	0,03	60
VVD	80	65,77*	11,36	75
NSC	60	53,62	0,79	90
D66	30	54,12	0,29	70
BBB	0	38,51*	15,90	90

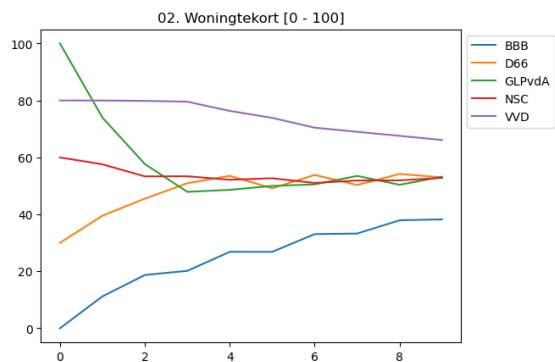
* = grote afwijking van het gemiddelde

Tabel 13: initiële en voorspelde partijposities op het issue duurzaamheid particulieren (voorspeld gemiddelde = 81,19)

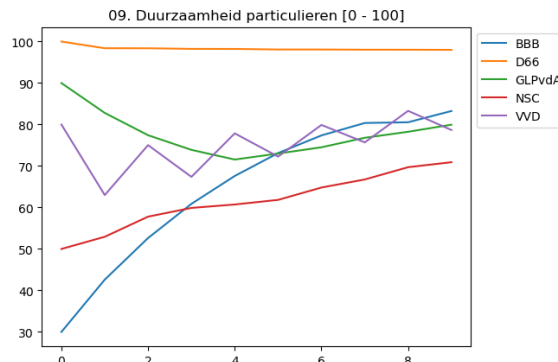
Partij	Positie voor onderhandelingen	Positie na onderhandelingen	Afwijking van gemiddelde	Belang
GLPvdA	90	79,98	1,21	80
VVD	80	77,86	3,33	40
NSC	50	69,38*	11,81	70
D66	100	96,86*	15,67	95
BBB	30	82,92	1,73	80

* = grote afwijking van het gemiddelde

Figuur 4: akkoorden woningtekort

Figuur 5: akkoorden duurzaamheid particulieren

In deze laatste paragraaf bespreken we de vergelijkende resultaten van de twee door ons voorspelde coalities. In tabel 14 zijn de resultaten van de twee voorspellingen samengevat. Van elke coalitie staat het akkoord van de onderhandelingen en de partij die de onderhandelingen wint. Met sterretjes (* & **) is aangegeven op welke issues een coalitie het mogelijk niet eens wordt. De issues die onderstreept zijn, zijn de issues die bij de twee coalities meer dan 15 punten van elkaar verschillen. Deze issues zijn dus coalitie-afhankelijk. Het gaat hierbij de issues *klimaat, vreemdelingenbeleid, EU, stikstof, duurzaamheid particulier en afbouw steun verduurzaming bedrijven*.

De akkoorden van de voorspelling voor de rechtse coalitie voorspellen een minder progressief akkoord in klimaatbeleid, geen vluchtelingen of arbeidsmigranten meer en binnen de Europese Unie voornamelijk een versterking van de interne markt. Daarnaast gaan ze opnieuw aan tafel over de stikstofregels, willen ze een rechtvaardigere verdeling tussen de kosten voor het klimaat voor de burgers en financieren ze het verduurzamen van bedrijven niet.

De akkoorden van de voorspelling voor de midden coalitie voorspellen een progressief klimaatbeleid, opvang van vluchtelingen in de regio en arbeidsmigranten alleen binnenlaten wanneer ze echt nodig zijn. Daarnaast willen ze een versterking van de Europese Unie op zowel de interne als externe markt, stellen ze dat de energierekening omlaag gaat *júíst* wanneer er duurzamer gebouwd wordt en vinden ze dat ondernemers geld moeten krijgen om hun bedrijven te kunnen verduurzamen. Op het gebied van stikstof is er binnen deze coalitie geen eenduidig standpunt te vinden.

Drie partijen onderhandelen in beide coalities mee: VVD, NSC en BBB. Als laatste vergelijkingspunt hebben we daarom gekeken naar de verschillen voor deze partijen bij de twee verschillende coalities. Dit hebben we gedaan door te kijken naar de verschuivingen van de partijen per issue bij de onderhandelingen, rekening houdend met de salience van de partijen op dat issue. Hiermee kunnen we iets zeggen over hoe aantrekkelijk een coalitie voor een partij is, in vergelijking met de andere coalitie. Een hogere waarde houdt in dat het minder aantrekkelijk is voor een partij om aan de coalitie deel te nemen. De VVD heeft bij de rechtse coalitie een waarde van 174 en bij de midden coalitie een waarde van 104. Voor de VVD is de midden coalitie aantrekkelijker dan de rechtse coalitie. De NSC heeft een waarde van 135 bij de rechtse coalitie en een waarde van 128 bij de midden coalitie. Deze waarden zijn bijna

gelijk, waardoor het voor de NSC weinig verschil maakt welke coalitie zij in deel zullen nemen. De BBB heeft een waarde van 159 bij de rechtse coalitie en een waarde van 259 bij de midden coalitie. Voor de BBB is de rechtse coalitie hiermee voordeliger dan de midden coalitie.

Tabel 14: vergelijking coalitieakkoorden

Issue	Rechts		Midden	
	Akkoord	Winnende partij	Akkoord	Winnende partij
<u>1. Klimaat</u>	58,09	VVD, NSC	95,10	GLPvdA, D66
2. <i>Woningtekort</i>	44,41**	NSC	54,51*	NSC
3. <i>Minimumloon</i>	64,49	PVV	55,13	BBB
4. <i>Zorg</i>	84,11*	VVD, NSC	95,86	VVD, NSC
<u>5. Vreemdelingenbeleid</u>	4,67	PVV	41,86	VVD
<u>6. EU</u>	70,83	VVD	86,43	GLPvdA
7. <i>Nivellering</i>	43,44	VVD	46,10	VVD
<u>8. Stikstof</u>	30,26	BBB	68,73**	-
<u>9. Duurzaamheid particulier</u>	22,51	BBB	81,19*	VVD
<u>10. Afbouw steun verduurzaming bedrijven</u>	96,70	PVV	0,51	GLPvdA, D66

* = bandbreedte boven de 20, ** = bandbreedte boven de 40

Samenvattend valt uit deze voorspelling op te maken hoe de meerderheidscoalities van **PVV, VVD, NSC & BBB** en die van **GLPvdA, VVD, NSC, D66 & BBB** de onderhandelingen door zullen komen. Voor de rechtse coalitie is de eerste voorwaarde dat ze er op het issue rechtstaat uit zullen komen, een issue wat in onze voorspellingen niet is meegenomen. Wanneer ze hier uit zullen komen, zullen de issues die wij hebben proberen te voorspellen aan bod komen. Op het issue *zorg* is er een kans dat de vier partijen er niet uit komen, en op het issue *woningtekort* is er een grote kans dat de partijen er niet uit komen. De partijen wijken hierin te veel van elkaar af om een compromis te kunnen vormen. De midden coalitie heeft een kans om te vallen op de issues *woningtekort* en *duurzaamheid particulieren*, en een grote kans om te vallen op het issue *stikstof*. Daarnaast is het voor de VVD aantrekkelijker om aan een midden coalitie deel te nemen, voor de NSC maakt het erg weinig uit aan welke coalitie zij deelnemen, en voor de BBB is de rechtse coalitie het meest aantrekkelijk.

Bijlage 1: positie en belang van de verschillende partijen op de issues

Issue 1: Nederland moet zich inzetten voor het klimaat, ook als andere landen dit niet doen

Tabel 15: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Terugtrekken uit VN-klimaatakkoord, het klimaat verandert al eeuwen.
30	Er moet een balans gevonden worden tussen nakomen van verplichtingen en de belasting op de bevolking, Nederland heeft niet het meest invloed.
50	Nederland moet zich houden aan het klimaatakkoord van Parijs.
60	Nederland houdt zich aan het klimaatakkoord, voorzichtig kijken naar meer internationaal beleid.
70	Met internationaal beleid gaan we klimaatverandering tegen.
90	Nederland moet de Europese koploper worden wat betreft klimaat, goed voor het klimaat en de economie.
95	Nederland leidende rol in overdracht van duurzame technologie naar ontwikkelende landen, Nederland moet de Europese koploper worden wat betreft klimaat.
100	Nederland leidende rol in overdracht van duurzame technologie naar ontwikkelende landen, Nederland houdt zich aan de afspraken.

Tabel 16: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	30
VVD	70	70
NSC	50	60
BBB	30	80
GLPvdA	100	100
D66	90	90

Tabel 17: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	58,09
Midden	95,10

Issue 2: Het bouwen van woonwijken op landbouwgrond moet makkelijker worden

Tabel 18: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Binnen steden bouwen, niet op landbouwgrond.
10	Tegen, land moet van de boeren blijven en statushouders mogen niet daar woningen krijgen. Wel moet er meer gebouwd worden.
30	In principe waar al voorzieningen zijn, maar als gemeenten en boeren het willen ook op landbouwgrond.
45	In principe niet op landbouwgrond bouwen, behalve als gemeenten en boeren dit tegen een compensatie willen.
60	Oneens, maar op sommige plekken ten koste van landbouwgrond, compensatie voor boeren.
80	Eens, maar niet specifiek landbouwgrond, ook in steden en dorpen.
100	Het is nodig om voor een deel ook op landbouwgrond te bouwen, wel betrekken we boeren erbij.

Tabel 19: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	10	40
VVD	80	75
NSC	60	90
BBB	0	90
GLPvdA	100	60
D66	30	70

Tabel 20: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	44,41
Midden	27,25

Issue 3: Minimumloon moet omhoog naar 16 euro

Tabel 21: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Minimumloon herijken, niet per se naar 16 euro.
20	Minimumloon moet in kleine stappen verhoogd worden.
50	Minimumloon moet verhoogd worden voor bestaanszekerheid.
70	Minimumloon moet verhoogd worden naar 16 euro.
80	Minimumloon voor iedereen vanaf 18 jaar naar 16 euro, uitkeringen stijgen mee.
100	Minimumloon naar 17,50 in 2028

Tabel 22: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	70	60
VVD	20	30
NSC	0	50
BBB	50	50
GLPvdA	80	70
D66	100	40

Tabel 23: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	64,49
Midden	55,13

Tabel 24: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Afschaffen, het is onbetaalbaar. Zorg moet voor iedereen toegankelijk zijn.
20	Eigen risico stapsgewijs afschaffen, ook zorgtoeslag afschaffen.
40	Sterk verlagen, want het is nu een straf om chronisch ziek te zijn.
80	Bevriezen eigen risico, maximaal 150 euro per behandeling.
100	Het gaat niet omhoog, maar het blijft nodig om zorgkostenstijging te voorkomen. Per behandeling een deel betalen.

Tabel 25: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	90
VVD	100	20
NSC	100	80
BBB	40	70
GLPvdA	20	20
D66	80	30

Tabel 26: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	84,11
Midden	95,86

Tabel 27: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	0
20	15.000
40	Opvang in de regio voor vluchtelingen, arbeidsmigranten moeten bewijzen nodig te zijn.
50	50.000
80	Systeemverbetering, niet per se minder vluchtelingen, meer veilige routes, arbeidsmigranten betere posities.
100	Europees migratiebeleid, aantal plekken is nu te laag. Arbeidsmigranten kijken waar mensen nodig zijn, de omstandigheden moeten beter.

Tabel 28: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	100
VVD	40	90
NSC	50	40
BBB	20	60
GLPvdA	80	60
D66	100	60

Tabel 29: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	4,67
Midden	41,86

Issue 6: Er moet meer samenwerking komen binnen de Europese Unie

Tabel 30: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Nexit.
30	Werkt de afgelopen jaren niet ideaal, maar is wel belangrijk
70	Versterking EU, interne markt.
80	Versterking EU, sterker optreden naar buiten.
90	Uitbreiding EU, EU sterkere rol in de politiek, intern en extern.
100	Wij zijn Europa, kern van heel veel beleid ligt in Europa.

Tabel 31: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	30
VVD	70	85
NSC	80	60
BBB	30	20
GLPvdA	90	75
D66	100	80

Tabel 32: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	70,83
Midden	86,43

Issue 7: De belasting op vermogen boven de 57.000 euro moet omhoog

Tabel 33: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Moeilijk voor hervormen pensioenen.
30	Reële rendement belasten, tarieven niet verhoogd.
40	Oneens, alleen als mensen ook echt rendement maken, kleine spaarders niet.
60	Eens, allerhoogste vermogens meer belasten, kleine spaarders ontlasten.
100	Sterkste schouders dragen de zwaarste lasten: verlagen belasten op inkomen, verhogen belasting op vermogen

Tabel 34: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	100	70
VVD	40	80
NSC	30	20
BBB	0	10
GLPvdA	100	60
D66	60	20

Tabel 35: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	43,44
Midden	46,10

Issue 8: Stikstofreductie in 2035: omgevingswaarden voor stikstofreductie

Tabel 36: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Stikstofregels afschaffen.
30	Stikstofwet van tafel, opnieuw inrichten.
70	0,74 stikstofwaarde in 2035, kijken naar een nieuwe inrichting.
100	0,74 in 2035

Tabel 37: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	60
VVD	100	55
NSC	100	30
BBB	30	100
GLPvdA	100	90
D66	100	90

Tabel 38: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	30,26
Midden	68,73

Issue 9: Energie moet duurzamer, ook als de energierekening dan duurder wordt

Tabel 39: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Energie moet niet duurzamer, energierekening moet omlaag.
30	Rechtvaardigere verdeling kosten van klimaatmaatregelen.
50	Energie moet duurzamer, maar energierekening niet duurder.
80	Belasting omlaag, rekening zal ook omlaag gaan wanneer het duurzamer wordt.
90	Energieprijzen uiteindelijk omlaag door verduurzamen, opwarming van de aarde moet worden tegengegaan.
100	Schone energie voor iedereen, extra kosten compenseren door klimaatbonus/

Tabel 40: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	0	60
VVD	80	40
NSC	50	70
BBB	30	80
GLPvdA	90	80
D66	100	95

Tabel 41: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	22,51
Midden	81,19

Issue 10: De overheid moet minder geld uitgeven aan bedrijven om duurzamer te worden

Tabel 42: betekenis waarden op schaal

Waarde	Betekenis
0	Ondernemers hebben geld nodig om te kunnen verduurzamen, dus er moet geld beschikbaar komen voor meer groene energie.
20	We moeten bedrijven helpen om duurzamer te worden.
40	Bindende afspraken met bedrijven, stapsgewijs fiscale voordelen afbouwen, verantwoord tempo, zodat bedrijven wel kunnen verduurzamen.
80	Bedrijven moeten minder afhankelijk worden van subsidies en zelf gaan verduurzamen, met beleid en controle door overheid.
100	Het is niet de taak van de overheid om duurzaamheid te financieren.

Tabel 43: positie en belang van partijen op issue

Partij	Positie	Belang
PVV	100	50
VVD	40	45
NSC	80	30
BBB	20	40
GLPvdA	0	70
D66	0	70

Tabel 44: akkoord coalitie

Coalitie	Akkoord
Rechts	96,70
Midden	0,51